ምዕራፍ አራት

ልቦለድ

© MoE, FDRE
Not to be reproduced

የምዕራፉ ዓላማዎች፡- ተማሪዎች! ይህን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ ለቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ ቃላትን በየቃል ክፍሎቻቸው ትመድባላችሁ።
- ✓ የተነወሩ፣ ዘዬ-መጥና የአራዳ ቃላትን በመለየት በተገቢ ቃላት ትተካላችሁ።
- ✓ ለቃላት አውዳዊና መዝገበ ቃላዊ ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ ለቃላት እማሬያዊና ፍካሬያዊ ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ ከጽሑፍ ውስጥ አስፈላጊና አላስፈላጊ የሆኑ ሐሳቦችን ለይታችሁ ትገልጻላችሁ።
- ✓ ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች የምታገኟቸውን መረጃዎች በጽሑፋችሁ ወይም በንግግራችሁ ውስጥ ትጠቀማላችሁ።
- ✓ የአንቀጽ ማስፋፊያ ስልቶችን በመጠቀም አንቀጽ ትጽፋላችሁ።
- ✓ የስነጽሑፍ ፍሬ ነገር የሆኑትን የግጭትንና የትልምን ምንነት ታብራራላችሁ።
- ✓ ከልቦለድ ውስጥ ግጭትና ትልምን በማውጣት ትገልጻላችሁ።
- ✓ የልቦለድ ማቅረቢያ ዘዴን (ስልትን) ምንነት ታብራራላችሁ።

ቅድመ ንባብ የመወያያ ነጥቦች

በቡድን ሆናችሁ ተከታዩን ማስታወሻ በማንበብና በአስረኛ ክፍል ስለልቦለድ የተማራችሁትን በማስታወስ በቀረቡት የመወያያ ጥያቄዎች ላይ ሐሳብ ተለዋወጡ፡፡ የደረሳችሁበትንም በቡድን መሪያችሁ አማካይነት በቃል ተናገሩ፡፡

ልቦለድ

ልቦለድ ከደራሲው ምናባዊ ፈጠራ የሚመነጭ፣ የሰውን ሕይወት ልዩ ልዩ መልኮች በተመሳስሎ ለመቅረጽ የሚያስችል፣ በቁሙ ግን እውነት ያልሆነ የኪነጥበብ ሥራ ነው፡፡ ልቦለድ በእውኑ ዓለም በሰዎች የህይወት ገጠመኝ ከተፈጸመውና ሊፈጸም ከሚችለው በከያኒው ግንዛቤና አመለካከት ተቀምሮ የሚቀርብ የማህበረሰቡ ቁሳዊና ህሊናዊ ገጽታ የሚታይበት ኪነታዊ ሥራ ነው፡፡ የልቦለድ ምንነትን በወጉ ለመረዳት የልቦለድ ባህርያትንና ለህልውናው መሠረት የሆኑትን ፍሬ ነገሮች በዝርዝር ማየቱ ጠቃሚ ይሆናል፡፡ የልቦለድ ፍሬ ነገሮች ወይም አላባውያን ተብለው የሚታወቁት ታሪክ፣ ትልም፣ ግጭት፣ ገጸባህሪ፣ መቼት፣ ጭብጥና አንጻር የተሰኙት ናቸው፡፡ እነዚህ የልቦለድ ፍሬ ነገሮች ለአጠናን እንዲያመች ተለይተው ተጠሩ እንጂ፣ በአንድ ልቦለድ ውስጥ በተናጠል ወገን ተለይተው ለየብቻቸው የሚገኙ አይደሉም፡፡

(ዘሪሁን አስፋው፣ የስነጽሑፍ መሠረታውያን፣ 1992፣ 152-154)

1. “ልቦለድ በቁሙ እውነት ያልሆነ የኪነጥበብ ሥራ ነው” ሲባል፣ በልቦለድ ውስጥ እውነት የለም ለማለት ነውን?
2. የልቦለድ አላባውያንን ከዘረዘራችሁ በኋላ የተማራችኋቸውንና ያልተማራችኋቸውን ለዩ፤ የምታውቋቸውን በየትኛው የክፍል ደረጃ እንደተማራችኋቸው ግለጹ፡፡

© MoE, FDRE Not to be reproduced

3. ልቦለድ የማህበረሰቡን ቁሳዊና ህሊናዊ ገጽታ የሚያሳየው እንዴት ነው?
4. የልቦለድ አላባውያን በአንድ ልቦለድ ውስጥ በተናጠል ለየብቻው የሚገኙ አይደሉም የሚባለው ለምንድነው?

የልቦለድ ትልምና ግጭት

ልቦለድ የሰው ልጅ የገሀዱ ዓለም የእለት ተእለት ገጠመኝ ነጸብራቅ እንደ መሆኑ ለድርሰቱ መደርጀት መሠረቱን ከሚጥልባቸው የልቦለድ አላባውያን መካከል ታሪኩ የተዋቀረበት ትልምና በትልሙ ውስጥ የሚውጠነጠነው ግጭት ተጠቃሽ ናቸው፡፡

ትልም በአንድ ልቦለድ ታሪክ ውስጥ ምን? ለምን ተደረገ? ብለን ስንጠይቅ የምናገኘው መልስ ነው፡፡ ስለዚህም በገፀባህርያት አማካይነት በጊዜ ቅደም ተከተል የተከናወኑ ሁነቶችን ፣ እነዚህ ሁነቶች እንዲፈጸሙ አነሳሽ የነበሩ ምክንያቶችንና ያስከተሏቸውን ውጤቶች ባንድ ላይ አቀራኝቶ የያዘ የልቦለድ አካል ነው፡፡ ይህንን ተግባሩን የተመለከቱ “ትልም ለአንድ ልቦለድ አጽም ነው” ይላሉ፡፡ አጽም የሰው ልጅንና ሌሎች እንስሳትን ስጋቸውን አቅፎ አካላቸውን ደግፎ እንደሚያቆማቸው ሁሉ፣ ትልምም የአንድ ልቦለድ ምሶሶ በመሆን ያገለግላል፡፡

ስለትልም ሲነሳ ብዙ ጊዜ የሚያጋጥመው ችግር፣ ብዙ ሰዎች ትልምንና የልቦለድ ታሪክን አንድ አድርገው መመልከታቸው ነው፡፡ በመሠረቱ ሁለቱም የልቦለድ ፍሬ ነገሮች ቢሆኑም፣ የሚለያዩባቸውና የሚገናኙባቸው ነጥቦች አሉ፡፡ ይህንን አስመልክቶ በብዙ የስነጽሑፍ መምህራን ዘንድ ተደጋግሞ የሚጠቀሰውን የእንግሊዛዊውን የኤ. ኤም. ፎርስተር ምሳሌ ማንሳቱ ጠቃሚ ነው፡፡ ፎርስተር እንደሚገልጸው ታሪክ በጊዜ ቅደም ተከተል የተከናወኑ ሁነቶች ትረካ ነው፡፡ ስለዚህም “ንጉሱ ሞተ፡፡ ንግስቲቱ ሞተች” ሲባል፣ ታሪክ ነው፡፡ ነገር ግን፣ “ንጉሱ ሞተ፤ ከዚያም በሱ ሀዘን የተነሣ ንግሥቲቱ ሞተች “ ሲባል ትልም ነው፡፡ ትልም እንደ ታሪክ ሁሉ በድርጊት ቅደም ተከተል ላይ

© MoE, FDRE Not to be reproduced.

የተመሠረተ ቢሆንም፣ በምሣሌው እንደሚታየው ድርጊቱ ምክንያታዊ ነው፡፡ “ንግስቲቱ ለምን ሞተች?” ተብሎ ሲጠየቅ፣ በንጉሱ ሞት የተነሣ በሀዘን ተጎድታ መሆኑን ከነምክንያቱ ይዟል፡፡

በሌላ በኩል “ግጭት ምንድን ነው?” ወደሚለው ነጥብ ስንሸጋገር፣ ሰዎች <u>በገሀዱ</u> ዓለም ለኑሮአቸው አስፈላጊ ነገሮችን ለማግኘትና ህልውናቸውን ለማስቀጠል ሲሉ፣ በተለያዩ የህይወት ውጣ ውረዶች ውስጥ ይገባሉ፡፡ ልክ እንደ ገሀዱ ዓለም ሰዎች ሁሉ፣ በልቦለድ ውስጥ ገፀባህርያት እንዲኖሩ በተሰጣቸው ግላዊ ህይወት ያላቸውን ዓላማ፣ አስተሳሰብ፣ እምነት፣ ፍላጎት፣ ወዘተ. ይዘው የእርስ በእርስ ማህበራዊ ግንኙነት ይፈጥራሉ፡፡ በዚህ ጊዜ ቀስ በቀስ በዓላማና ፍላጎት አለመጣጣም ሳቢያ ቅራኔዎች ይፈጠሩና ወደለየለት ግጭት ይሸጋገራሉ፡፡ አንዱ ለመጣልና በሌላው ላይ <u>አይሎ</u> ለመገኘት፣ ሌላው ላለመውደቅና ላለመረታት <u>እልህ አስጨራሽ</u> ትግል ያካሂዳሉ፡፡ ይህ በተቀናቃኝ ሀይላት መካከል በልቦለድ ውስጥ የሚኖር ፍልሚያ ግጭት ይባላል፡፡

ግጭት ከውጥኑ እስከ ፍፃሜው የሚያልፋባቸው የራሱ የሆኑ ባህርያት አሉት፡፡ የመጀመሪያው የግጭት ባህሪ የሚሆነው በበቂ <u>መንስኤ</u> ላይ መመስረቱ ነው፡፡ ሁለት ኃይላት ተጻራሪ እንዲሆኑና <u>በባላንጣነት</u> እንዲተያዩ የሚያደርግ በቂና አስገዳጅ ምክንያት መኖር አለበት፡፡ መንስኤ አልባ ወይም በእውኑ ዓለም ሊደርስ ከሚችለው በጣም የራቀ መንስኤ ግጭት ተአማኒነቱ አጠራጣሪ ከመሆኑም በላይ፣ የልቦለዱን ታሪክ ወደፊት ለማራመድ ብቃት አይኖረውም፡፡ አንባቢ ለልቦለዱ ትኩረቱን እንዳይቸር ምክንያት ይሆናል፡፡

ሌላው የግጭት ባህሪ በአንድ ልቦለድ ውስጥ ያሉ ተጻራሪ ኃይላት በሰበበ ግጭት አስገዳጅነት ግጭት ውስጥ ከገቡ በኋላ፣ የሚያካሂዱትን ፍልሚያ የሚመለከት ነው፡፡ ተፋላሚዎቹ በሀይል መመጣጠን ይኖርባቸዋል፡፡ በሀይል ተመጣጣኝ በሆኑ ተቀናቃኞች የሚካሄደው ትግልና ፍትጊያ

© MoE, FDRE Ethiopia Not to be republished

“አሸናፊው ማን ይሆን?” በሚል ልብ ሰቅሎ እየተባባሰ ይሄድና ከፍ ወዳለ ደረጃ ይንራል። ይህ የግጭት ጡዘት የሚባለው ደረጃ ነው። ከዚህ በኋላ የከረረው እየላላና እየረገበ ተበጥሶ ግጭቱ አንድ አይነት መፍትሔ ላይ ይደርሳል። ይህ የግጭቱ መቋጫ ደግሞ ልቀት ይባላል።

በገፀባህርያቱ መካከል የተከሰተው ግጭት ሲያበቃ በግጭቱ ተሳታፊ በነበሩ ገፀባህርያት ላይ አንድ ዓይነት ለውጥ ይከሰታል። ይሁንና የለውጡ ደረጃም ሆነ አቅም እንደታሪኩ፣ በታሪኩ ውስጥ ግጭቱ እንዳለው ሚና እና ደረጃ የሚወሰን ይሆናል። ከዚህ አንፃር በልቦለድ ታሪኩ ዋና የሚባለው ግጭት ከንዑስ ግጭቶች የበለጠ የገፀባህርያቱን እድል በመወሰንና የብዙ ክንዋኔዎችን አቅጣጫ በማስቀየር ሚናው የጎላ ነው። በግጭቱ ልቀት ላይ የሚመጣው ለውጥ ምንም ይሁን ምን፣ ዋናው ቁም ነገር፣ የግጭቱን ሰንሰለታዊ ሂደት ተከትሎ በምክንያታዊነት መጓዙ ነው። ከዚህ ሰንሰለታዊ ጉዞ ውጪ የሚፈጠር ከሆነ ልቦለዱ ተአማኒ አይሆንም።

በልቦለድ ውስጥ የሚፈጠሩ ግጭቶችን ከአይነታቸው አንጻር ጠቅለል አድርጎ በአራት መክፈል ይቻላል። አንደኛው የግጭት ዓይነት በሰውና በሰው መካከል የሚፈጠርና ሰው ከሰው የሚባለው ሲሆን፣ ሁለተኛው ሰው ከራሱ ጋር የሚያደርገው ህሊናዊ ወይም ስነ ልቦናዊ ግጭት ነው። ሦስተኛው ዓይነት ግጭት ሰው ከተፈጥሮ ክስተቶችና ገጽታዎች ጋር የሚጋፈጥበት፣ ሰው ከተፈጥሮ የተሰኘው ነው። አራተኛውና የመጨረሻው የግጭት ዓይነት ደግሞ ሰው ከማህበረሰብ የሚባለው ነው።

በአጠቃላይ፣ ከዚህ በላይ ለአንድ ልቦለድ ድርሰት መደርጀት መሠረት ከሚጣልባቸው የልቦለድ አላባውያን መካከል፣ ታሪኩ የሚዋቀርበትን ትልምና በትልሙ ውስጥ የሚውጠነጠነውን ግጭት በዝርዝር ተመልክተናል። ግጭትና ትልም በልቦለድ ፍሬ ነገርነታቸው በአንድ ልቦለድ ውስጥ ከሌሎች አላባውያን ጋር ተሳስረውና ተዋህደው የሚገኙ ናቸው።

(መነሻ ሐሳብ፣ ዘሪሁን አስፋው፣ የስነጽሑፍ መሰረታዊያን፣ 1992 ገጽ 172-176)

መልመጃዎች

ክፍል አንድ:- አንብቦ መረዳት

፩. ከዚህ በታች ምንባቡን መሠረት አድርገው የቀረቡ ጥያቄዎችን በቃል መልሱ፡፡

1. በልቦለድ ትልምና በልቦለድ ታሪክ መካከል ያለውን አንድነትና ልዩነት አብራሩ፡፡
2. በልቦለድ ውስጥ ገፀባህርያት ቅራኔ ውስጥ የሚገቡት ለምንድን ነው?
3. በአንድ ልቦለድ ውስጥ በተጻራሪ ኃይላት መካከል ያለው የኃይል ሚዛን ተመጣጣኝ መሆን አለበት የሚባለው ለምንድን ነው?
4. በልቦለድ ግጭት ማብቂያ በገፀባህርያት ላይ ለውጥ እንዴት እንደሚከሰት በምሳሌ አስረዱ፡፡
5. ግጭት ልቀት ደረጃ ላይ ደርሶ በገፀባህርያት ላይ የሚያመጣውን ለውጥ ስፋትና ጥልቀት የሚወስነው ማን ነው?

፪. ከዚህ በታች በምንባቡ ውስጥ እየተሰመረባቸው የቀረቡ ቃላት ተዘርዝረዋል፡፡ አውዳዊና መዝገበ ቃላዊ ፍቻቸውን ስጡ፡፡

ምሳሌ:-

ቃል	መዝገበ ቃላዊ ፍች	አውዳዊ ፍች
ሀ. ነፀብራቅ	1. ብልጭታ፡፡ 2. አንድ ሁኔታ፣ አስተሳሰብ የሚያመለክት ድርጊት ወይም ሐሳብ፡፡	ቅጅ
ለ. አጽም	አጥንት	ምሰሶ

© MoE, FDRE, Not to be reproduced

	ቃል(ሐረግ)	መዝገበ ቃላዊ ፍች	አውዳዊ ፍች
1.	አነሳሽ	________	________
2.	አቆራኝቶ	________	________
3.	በገሃዱ	________	________
4.	እልህ አስጨራሽ	________	________
5.	አይሎ	________	________
6.	መንስኤ	________	________
7.	በባላንጣነት	________	________
8.	ሚና	________	________
9.	ሰንሰለታዊ	________	________
10.	ተአማኒ	________	________

፫. ከላይ በተራ ቁጥር ፪ ከቀረቡ ቃላት ውስጥ አምስቱን መርጣችሁ በመዝገበ ቃላዊ ፍቻቸው ዓረፍተነገር ሥሩባቸው::

ክፍል ሁለት:- ማዳመጥ

፩. በቴሌቭዥን ወይም በሬድዮ ከሚተላለፉ ልቦለድ ትረካዎች አንዱን አዳምጣችሁ፣ መምህራችሁ በሚሰጧችሁ መመሪያ መሰረት ታሪኩን በራሳችሁ አገላለጽ አቅርቡ::

፪. ባዳመጣችሁት ልቦለድ ውስጥ ትልሙ፣ ዋናና ንዑስ ግጭቶቹ ምን ምን እንደነበሩ አብራሩ::

፫. ቀጥሎ መምህራችሁ “ነጋሪትና ነጋሪት ጋዜጣ” በሚል ርዕስ የተዘጋጀ አንድ ጽሑፍ ያነቡላችኋል:: በጽሑፉ ይዘት ላይ ተመርኩዛችሁ ተከታዮቹን ጥያቄዎች መልሱ::

1. ማዳመጥ ከመጀመራችሁ በፊት ከርዕሱ በመነሳት ምን ምን ፍሬ ሃሳቦች እናዳምጣለን ብላችሁ ትገምታላችሁ? በጥንድ ሆናችሁ እየተወያያችሁ ግምታችሁን ባጭር ባጭሩ በአስተዋጽኦ መልክ ዘርዝሩ::

© MoE, FDRE, Not to be reprinted

2. ጽሑፉ ሲነበብ እያዳመጣችሁ የተነሱ ፍሬ ሐሳቦችን ባጭር ባጭሩ በአስተዋጽኦ መልክ መዝግቡ፡፡
3. የያዛችሁትን ማስታወሻ መርምራችሁ ለርዕሱ አስፈላጊና አላስፈላጊ ሃሳቦችን ለዩ፡፡

አስፈላጊ ሐሳቦች	አላስፈላጊ ሐሳቦች
•	•
•	•
•	•
•	•

4. በጥንድ ሆናችሁ በለያችኋቸው ሐሳቦች ተገቢነት ላይ ተወያዩ፡፡ የደረሳችሁበትን ለክፍል ጓደኞቻችሁ በምክንያት የተደገፈ ገለጻ ስጡ፡፡ የጋራ ስምምነት ላይ ድረሱ፡፡

ክፍል ሦስት፡- መናገር

፩. ስለልቦለድ የሚያወሱ መጻሕፍትን፣ መጽሔቶችንና ጋዜጦችን ካነበባችሁ በኋላ ያገኛችኋቸውን ፍሬ ሀሣቦች በመጭመቅ፣ በተከታዩ ክፍለ ጊዜ የቃል ገለጻ አቅርቡ፡፡

፪. በቡድን ሆናችሁ አንድ የአማርኛ ልቦለድ መርጣችሁ ካነበባችሁ በኋላ በልቦለዱ ትልም፣ ዋናና ንዑሳን ግጭቶች እንዲሁም ግጭቶቹ በገጸባህርያቱ ላይ ስላስከተሉት ለውጥ ተወያዩ፤ የደረሳችሁበትን መምህራችሁ በሚመሯችሁ መሰረት ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ፡፡

፫. ቀጥሎ በቀረበላችሁ አንቀጽ ውስጥ አማሪያዊና ፍካሪያዊ ፍች የያዙ ቃላት ይገኛሉ፡፡ በጥንድ ሆናችሁ ቃላቱን በመለየት ከዘረዘራችሁ በኋላ፣ አማሪያዊና ፍካሪያዊ ፍቻቸውን ተናገሩ፡፡

ይህቺ መጽሔት ከሕሊና ሕሊናት ወርዳ፣ ከተማሪዎች ልፋት ተወልዳ፣ ወደዚህ ዓለም የመጣችው ገና ዛሬ ነው፡፡ ግን ታሪከኛ ነች፡፡ ገና ልትፈጠር ብዙ አመታት ሲቀሯት በቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ተማሪዎች አእምሮ ተፀንሳ ነበር፡፡ ፈጣሪዎቿም እርሷን ለመፍጠር

ያነሳሷቸውን ምክንያቶች አውጥተው አውርደው ብዙ አመዛዝነዋል፡፡ በመጽሔቷ አማካይነት ሊፈጽሙ የሚሿቸውን ብዙ ብዙ ዓላማዎች መክረውባቸዋል፤ ዘክረውባቸዋል፡፡ ባጭሩ የመጽሔቷ ታሪክ ረጅም ነው፡፡

(ከእንዲህ ነው፣ የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩንቨርሲቲ ኮሌጅ የሥነ ጽሑፍ መጽሔት፣1957 ገጽ 3 የተወሰደ)

ክፍል አራት፣ መጻፍ

፩. ከዚህ በታች በቀረቡ ዓረፍተነገሮች ውስጥ የተነወሩ፣ ዘዬ-መጥና የአራዳ ቃላት ገብተዋል፡፡ ቃላቱን ከለያችሁ በኋላ፣ ተገቢነት ባላቸው ሌሎች ቃላት በመተካት ዓረፍተነገሮቹን እነደገና አስተካክላችሁ ጻፉ፤ በምትክ ያስገባችኋቸውን ቃላት ደግሞ ከስራቸው አስምሩባቸው፡፡

1. አስካለ አሸከሩን ጠርታ ለመስቀል ዳቦት ሊሰራበት ከሰበሰበው ጭራሮ አንድ እቅፍ እንዲሰጣት ለመነችው፤ ያሰማችው ምጎጎ እንዳይበርድባት በማሰብ፡፡
2. ወባ ስለተነሳብኝ ሰውነቴ አተኩሷል፤ ሊያስታውከኝ ይከጅላል፡፡
3. አየለ ጀለሱን ጥበቃ ብዙ ሰዓት አሳልፏል፡፡ ከመጣለት በኂላም ቢሆን ብዙ አብረው አልቀዩም፤ እንዲያውም "እኔ ደርሼ እስክመለስ እዚሁ ዱቅ ብለህ ጠብቀኝ፤ ዋ! እንዳትነካው ነግሬሀለሁ" ብሎት ላሽ አለ፡፡
4. አዲሱ የጽዳት ሠራተኛ ሽንት ቤቱን አያጸዳም፡፡
5. "ከሴትዮህ ስንት ልጅ ወለድህ? መቼም ከተጋባችሁ አስር ዓመት ይሞላችኂል፡፡" አለ ተመስገን፡፡

፪. ቀጥሎ ከዳኛቸው ወርቁ "አደፍርስ" መጽሐፍ ወ/ሮ አሰጋሽ ከጭሰኛቸው ጋር ያደረጉት ዘዬ-መጥ ቃላትን የያዘ ምልልስ ቀርቦላችኋል፡፡ ከምልልሱ ግርጌ በተሰጣችሁ ሰንጠረዥ ውስጥ ዘዬ-መጥ ቃላቱን ፣ የሚነገሩበትን አካባቢና የሚተካቸውን አቻ መደበኛ ቃል አስፍሩ፡፡

"የመሄጃ እጦት ነው እመየቴ...

"ግርምቢጠኛነትህን ትንሽ አብርዶልሃል፤ መቼስ ጨርሶ ባይጠፋ፡፡ አዎ ለወደፊቱ መንገድ ስንገናኝም ቢሆን ከፊቴ ሽረር ብለህ መንገዱን

ብትለቅልኝ ነውር የለውም - - - አንዳንዴ እንደሚማልግ ነብር፣ አንዳንዴ እየተፍረገረገ እንደሚለማመጥ ድመት መሆንህ ያስተዛዝባል - - - አዎ ፊት ማጭገግ በኔ አይደለም - - ከግንባርህ ትህትናን አታጥፋ - - -

"እመቤቴ መቼም ከዚህ በፊት አላስቸገርኩዎትም - - -

"እንዴት አዝን ይመስልሃል፣ እንዲህ ተቀራምደህ ሳይ - - -

"ታዲያ ታዘኑ - - -

"እንዴታ ታሳዝነኛለህ ነገር ወዲያ ወዲህ ሆኖብኝ ነው እንጂ ...

ተ.ቁ	ዘዬ-መጥ ቃል	የሚነገርበት አካባቢ	አቻ ቃል

፫. አማርኛ ቋንቋ መደበኛውን ጨምሮ የሸዋ፣ የወሎ፣ የጎንደርና የጎጃም ዘዬዎች እንዳሉት ይታወቃል:: ሰዎችን ጠይቃችሁ ወይም መጻሕፍት አንብባችሁ ለእያንዳንዱ የዘዬ አካባቢ ምሳሌ ሊሆኑ የሚችሉ አምስት አምስት ዘዬ-መጥ ቃላትን በመሰብሰብ የሚነገሩበትን አካባቢና የሚተካቸውን መደበኛ አቻ ቃል ጽፋችሁ አቅርቡ::

፬. ከዚህ በታች ከተዘረዘሩ ርዕሶች አንዱን መርጣችሁና በተገቢው የአንቀጽ ማስፋፊያ ስልት ተጠቅማችሁ አንድ አንቀጽ ጽፋችሁ አቅርቡ::

1. ጊዜ
2. ፍቅርና ጥላቻ
3. ይቅርታ
4. የአካባቢ ንጽህና

፭. በጥንድ ሆናችሁ የጻፋችሁትን አንቀጽ በመለዋወጥ፣

1. ጓደኛችሁ የትኛውን የአንቀጽ ማስፋፊያ ስልት እንደተጠቀመ ለዩ::
2. አንቀጹ የጥሩ አንቀጽ ባህሪያትን (አንድነት፣ ውህደት፣ አጽንኦት) ስለማሟላቱ ገምግማችሁ አስተያየታችሁን በጽሑፍ ለጓደኛችሁ ስጡ::

© MoE, FDRE
Not to be republished

3. ከጓደኞቻችሁ በተሰጣችሁ አስተያየት መሰረት አንቀጻችሁን አሻሽላችሁ ጻፉ፡፡

ክፍል አምስት- ስነልሳን

፩. ቀጥሎ በቀረቡላችሁ ዓረፍተነገሮች ውስጥ ለተሰመረባቸው ቃላት በተሰጣችሁ ምሳሌ መሠረት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ስጡ፡፡

ምሳሌ፤-

<u>ወለብላባ</u> ሰው የሌላውን ሐሳብ ለማዳመጥ አይሞክርም፡፡

<u>ተመሳሳይ</u>፡- ለፍላፊ፣ ምላሰኛ

<u>ተቃራኒ</u>፡- ዝምተኛ

1.	የወንድማችን <u>ሽርክት</u> መሆን፣ የቤተሰቡን ክብር እየነካ ነው፡፡
2.	ያለቦታው ገብቶ <u>ማደሽደሽ</u> ምን ቤት ነው ያሰኛል፡፡
3.	<u>ውለኛ</u> ሰው ክብርን ያተርፋል፡፡
4.	ደመወዜ የተጨመረ ስለመሆኑ ድርጅቱ <u>በቅጅ</u> አሳውቆኛል፡፡
5.	ሰውየው አጥፊ ቢሆንም ባለቤቱ ግን <u>ምልስ</u> ናት፡፡
6.	ማጣት <u>የኀለሰሰው</u> ሰው፤ ይሉኝታውን ይጥላል፡፡
7.	<u>ጋግርታም</u> ሰው እራሱን ይጎዳል፡፡
8.	ዘይነባ <u>ኀናዴ</u> ልጅ አላት፡፡
9.	የሁሉንም ወቀሳ <u>በአርምሞ</u> ተቀበለ፡፡
10.	በችግር <u>ከመቆራመድ</u> ሰርቶ እራስን መለወጥ ብልህነት ነው፡፡

፪. ቀጥሎ የቃላት ጥያቄዎች ቀርበዋል፡፡ እያንዳንዱ ጥያቄ አራት አራት ቃላትን ይዟል፡፡ ከአራቱ ሦስቱ በፍች ይዛመዳሉ፡፡ በፍች የማይዛመደውን ምረጡ፡፡

1.	ሀ. አረቀ	ለ. አቀና	ሐ. አስተካከለ	መ. አሻከረ
2.	ሀ. ተቆጣ	ለ. ደሰቀ	ሐ. ደቃ	መ. ተጫነ
3.	ሀ. በረሰ	ለ. ቀዘቀዘ	ሐ. ሞቀ፣	መ. ተሻረ
4.	ሀ. ኮበሌ	ለ. ህፃን	ሐ. ጎረምሳ	መ. ወጣት
5.	ሀ. ጥሎሽ	ለ. ዳረጎት	ሐ. ስጦታ	መ. ገጸበረከት

© MoE, FDR
Not to be rep

፫. ከዚህ በታች በቀረቡ ዓረፍተነገሮች ውስጥ ያሉትን ቃላት በተሰጣችሁ ምሳሌ መሠረት በየቃል ክፍሎቻቸው መድቡ፡፡

ምሳሌ፣ በጥያቄና መልስ ውድድር ላይ ቶሎ ትክክለኛ መልስ መስጠት ጎበዝ ያሰኛል፡፡

ስም	ቅጽል	ግስ	ተውሳከ ግስ	መስተዋድድ
ጥያቄና፣ መልስ፣ ውድድር፣ መስጠት፣ ነጥብ	ትክክለኛ፣ ጎበዝ	ያሰኛል	ቶሎ	በ-ላይ

1. በልቦለድ ትረካ ወደፊት የሚፈጸም ድርጊትን አስቀድሞ ለመገመት የሚቻለው፣ የተሰጠ ንግር ሲኖር ነው፡፡
2. ብሩህ አእምሮ ያላቸው ሰዎች ያነበቡትን ቶሎ ይረዳሉ፡፡
3. ወኔቢስ ወታደር ለድል አይበቃም፡፡
4. ክፉ አመል እያደረ ይገለጣል፡፡
5. "ዐይኖቿ እንደቀለጠ ብረት ሲንከባለሉ ይታያሉ"፡፡
6. ዘይነባ ክፉኛ በመታመሟ ወደ ሆስፒታል ተወሰደች፡፡

፬. ከዚህ በታች ሰዋስዋዊ ስህተት ያለባቸው ዓረፍተነገሮች ቀርበዋል፡፡ በየዓረፍተነገሮቹ የእያንዳንዱን የቃል ክፍል ሙያ በመመርመር ስህተቱን ከለያችሁ በኋላ፣ ዓረፍተነገሮቹን አቃንታችሁ ጻፉ፡፡

ምሳሌ፣ ጎበዝ ገበሬ ለፍቶ ማግኘት ያውቃል፡፡
<u>ስህተቱ</u>፣ (የተሳቢነት ሙያ በአጸፋ አልተመለከተም)
<u>ሲቃና</u>፣ ጎበዝ ገበሬ ለፍቶ ማግኘትን ያውቃል፡፡

1. አሰራሩና ቅልጥፍናው የተማረ ይመስላል፡፡
2. ሩዝ ሰዎች ይመገባሉ፡፡
3. እህቴ እቃ መግዛትን ትወዳለች፡፡
4. ቤታችን አጠገብ የዘይት መጭመቂያ ፋብሪካ አለ፡፡
5. የአቶ ከበደ ልጅን አስጠናለሁ፡፡

© MoE, FDRE
Not to be republished

6. የነበረኝ ፍርሀትና ከመኪናው ፍጥነት ጋር ተዳምሮ መንገዱን ለቅቄ እንድወጣ አስገደደኝ፡፡
7. ትክክለኛውን የሀገራችንን ገጽታ በጋዜጣው አልተጠቀሰም፡፡

ክፍል ስድስት፡- ስነጽሑፍ

ፊ. ከዚህ በታች የሰፈሩትን የልቦለድ ዘዴዎች መሰረት በማድረግ፣ በቡድን ሆናችሁ የልቦለድ አላባውያንና የልቦለድ ዘዴዎች ባላቸው ትስስር ላይ ተወያዩ፤ የደረሳችሁበትን ድምዳሜ በቡድን መሪያችሁ አማካይነት በቃል አቅርቡ፡፡

የልቦለድ ዘዴዎች

በልቦለድ ድርሰት ዋና ዋና የአተራረክ ዘዴዎች የሚባሉት ምልልስ፣ ገለጻ፣ ምልሰትና ንግር ናቸው፡፡

1. ምልልስ

ምልልስ፣ በዘዴነቱ የገፀባህርያቱን ስሜት፣ ዓላማ፣ ችግርና ስነልቦናዊ መልክ ወዘተ. ማሳያ ነው፡፡ በአጻጻፉ ግልጽ፣ የተመጠነና ማራኪ እንዲሆን ከማስፈለጉም በላይ ከታሪኩና ከትልሙ ጋር በሚገባ የተቀናጀና ተደራሲያን ከገፀባህርያቱ ጋር የጠለቀ ቅርበት እንዲኖራቸው ማድረግ አለበት፡፡

ምሳሌ፣

ሔላ የደረቀ እንባዋ ከረጢቱን ጥሶ መጣሁ መጣሁ እንዳላት ሁሉ፣ የአይኖቿን ሽፋሎች እያርገበገበች በጨመቃ አስጨነቀቻቸው…

"ቦሎክ" አለች አንገቷን ወደ መሬት ቀብራ፡፡
"አቤት" አላት በተሰላቸ አነጋገር፡፡
"ያንተን ውሳኔ ንገረኝ?"
"የኔን ውሳኔ ለመቀበል ወይስ ለማዳመጥ?"
"ለመቀበል፡፡"
"እርግጠኛ ነሽ?"
"ሙሉ በሙሉ እርግጠኛ ነኝ፡፡"
ቦሎክ ደስታው መጠን አልፎ ሲሔድ ተሰማው፡፡ ህይወቱ እንደገና

© MoE, FDRE Not to be reproduced

© MoE, FDRE Not to be reproduced

የተፈጠረች መሰለው፡፡ በተስፋ ተሞላ የደስታ ሲቃ …እንባ…ሳቅ …እንባ…ሳቅ…

“ሔላ እወድሻለሁ”

“እኔምኮ እወድሃለሁ” እሱ ያለው እንዳይቀርባት እሷም ተጠጋችውና…

(ይስሀቅ ሁሴን አባቦሬ፣ ሔላ፣ 1983፣15)

ከዚህ በላይ በቦሎክና በሔላ መካከል የተደረገ ምልልስ፣ አንዳቸው ላንዳቸው ያላቸውን ፍቅርና አሁን ለገቡበት ችግር የሚሆን የመፍትሄ እርምጃን ለመቀበል ሔላ ያላትን ዝግጁነት ያሳያል፡፡

2. ገለጻ

ይህ የመተረኪያ ዘዴ ስለገፀባህርያት አካላዊና ህሊናዊ መልክ፣ ስለሚኖሩበት አካባቢ፣ የአየር ሁኔታና አጠቃላይ ድባብ፣ ስለሚ ፈጽሟቸው ድርጊቶችና ስለሚሳተፉባቸው ሁነቶች ወዘተ. ስዕላዊ በሆነ መንገድ የሚቀርብበት ነው፡፡ ገለፃ በተባ ቋንቋ የተደ ራሲያንን የስሜት ህዋሳት ቀርቦ በቃላት መሣሪያነት እንዲያዩ፣ እንዲያሸቱ፣ እንዲዳስሱ፣ እንዲቀምሱ፣ እንዲያዳምጡ የሚያ ደርግ ነው፡፡

ምሳሌ፣

ቁንዲ አንገቷን አስግጋ ቃፊርነት የቆመች መስላለች፡፡ የአዋዲና የጃውሃ ጅረቶች ደረታቸውን ለፀሐይ ሰጥተው ይንቦገቦጋሉ፡፡ ሰማይና ምድር የተገናኙበት ህይወት ያሸለበችበት የሚመስለውን በስተግርጌ የሚታይ ሜዳ አቧራ ረግቶበታል፡፡ በየስርጓጉጡ፣ በየሸለቆው፣በየተረተሩ፣ በየሸንተሩ ጉርዲ፣ ወፍ ዋሻ፣ ዋንዛበረት፣ ጃናቦራ፣የልቆኪ፣መጢ፣ ዲውዲያምባ፣ አዋዲ፣ ጨኖ፣ አጋምበር፣ ዋይሎ፣ ደብረሲና፣… በየከፍታዎቹ ጉብታዎች ግፋት ሚካኤል፣ ጉርድ ሚካኤል ዋንዛበር ሚካኤል… የይፋትና ጥሙጋ አውራጃን ጣርማበር ተራራ ላይ ሆኖ ሲመለከቱ እግዚአብሔር ዓለምን ሰርቶ ሲያበቃ የተረፈውን ትርክምክም ያጎረበት ዕቃ ቤቱ ይመስላል፡፡

(ዳኛቸው ወርቁ፣ አደፍርስ፣ 1962፣ 5)

ከዚህ በላይ በቀረበው ምሳሌ፣ ደራሲው በገለጻ ዘዴ በመጠቀም ጣርማ በር ተራራ ላይ ሆኖ የይፋትና ጥሙጋ አውራጃን ሲመለከቱ ምን እንደሚመስል፣ አጠቃላይ ድባቡን ጭምር ምስል ከሳች በሆነ አገላለጽ "እግዚአብሔር ዓለምን ሰርቶ ሲያበቃ የተረፈውን ትርክምክም ያጎረበት ዕቃ ቤቱ ይመስላል" በማለት አካባቢውን በአይነህሊና እንድንቃኝ ያደርገናል፡፡

3. ምልሰት

ምልሰት፣ የገፀባህርያትን የቀደመ ማንነት፣ ገጠመኝ፣ ስሜትና አስተሳሰብ ወደኋላ በመመለስና ቀንጭቦ በማምጣት ያሁኑን የስብእና መሠረታቸውን ለማሳየት የሚጠቅም የአተራረክ ዘዴ ነው፡፡

ምሳሌ፣

...ቅንጣት ያህል ጀግንነት አልፈጠረብኝም፡፡ ወይ ወኔ ማጣት! አነታደሰ፣ እነገብረመስቀል፣ አይ የከተማ ልጆች! ስምንተኛ ክፍል አብረውኝ ይማሩ ነበር፡፡ በትምህርት ቤታችን የታወቁ ልጆች ነበሩ፡፡ በአማርኛ ክፍለ ጊዜ ጨዋታው ሁሉ ስለነሱ ነበር፡፡ እኔ ደግሞ የአማርኛን ክፍለ ጊዜ በጣም እጠላ ነበር፡፡ በተለይ ንባብ ከሆነ እምባ ይመጣብኛል፡፡ የኔ ተራ ደርሶ ተነስቼ ሳነብ በሱሪዬ ቀዳዳ ቂጤን እያዩ ይስቁብኝ ነበር፡፡ በዚህ የተነሣ አማርኛን ከነአስተማሪው ነው የምጠላው...

(ስብሐት ለአብ ገ/እግዚአብሔር ኢ ሚሊዮን ሰማ፣ ደብዳቤው፣ ጉዞውና ሴሎች ልብወለዶች፣ 1979፣ 26)

ከምሳሌው እንደሚታየው፣ ለገፀባህሪው የዛሬ ወኔቢስነቱ መሠረት የሆነው የቀደመው ገጠመኙ ምን እንደነበር በምልሰት አሳይቷል፡፡

4. ንግር

በትረካ ዘዴነቱ ወደፊት ስለሚከሰት አንዳች ነገር ድርጊትና ሁኔታ ሁሉንም ነገር ዘርግፎ የሚታተትበት ሳይሆን፣ ጥቆማ ወይም ፍንጭ የሚሰጥበት ነው፡፡ ስለዚህም ተደራሲ አንባቢን ወደፊት የሚሆነውን አስቀድሞ በተሰጠው ንግር መሠረት መገመት እንዲችል ያደርጋል፡፡

© MoE, FDRE Ethiopia Not to be reproduced

ምሳሌ፣

...ዳንሱን ቀጠሉ።

አበራ ለጥቂት ጊዜ ስልቷን በታላቅ ትዕግስት ሲጠብቅ ቆየና በድንገት ሳታስበው "ከነስምሽ ገደል ልትገቢ ትችያለሽ" ብሏት ወለሉ ላይ እንደቆመች ትቷት ሊሔድ ሲል እጁን ይዛ አስቀረችው፤ አልተነቃነቀም።

... አይኖቿ በዚያ ጨለማ እንደቀለጠ ብር ሲንከባለሉ ይታያሉ፤ የደረቁ ከንፈሮቿን በመላስ አለሰለሰቻቸውና፤ "ማንም ወንድ ሉሊትን ተራምዷት ሊሔድ አይችልም!" አለችው፤ የቀድሞውን ስልት ባጣ ድምጽ።

(በዓሉ ግርማ፣ ከአድማስ ባሻገር፣ 1962፣ 35)

ከምሳሌው እንደምንረዳው፣ በሆቴል በመደነስ ላይ ሳሉ በድንገት አበራ ሉሊትን ሊለያት ሲል እሷ ግን ጠበቅ አድርጋ እንደያዘችው ያሳያል። ይህ ንግር ነው። የሚጠቁመውም ወደፊት ሉሊት አበራን በዋዛ እንደማትለቀው ነበር።

፪. አንድ ረጅም ወይም አጭር ልቦለድ መርጣችሁ በማንበብ ቀጥሎ የሰፈሩትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ለልቦለድ የአተራረክ ዘዴዎች ማሳያ የሚሆኑ ክፍሎችን እየቀነጨባችሁ በማውጣት፣ ለእያንዳንዳቸው የልቦለድ ዘዴዎች አንድ አንድ አንቀጽ ማብራሪያ ጻፉ።
2. በቡድን ሆናችሁ ባቀረባችሁት ማብራሪያ ላይ ተወያይታችሁ፣ የተሻለውን በመምረጥና በማዳበር በቡድን መሪያችሁ አማካይነት ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ በቅድሚያ በልቦለድ ውስጥ ትልምና ግጭት ምን እንደሆኑ አንስተናል፡፡ ትልም፣ በአንድ ልቦለድ ታሪክ ውስጥ “ምን? ለምን ተደረገ?” ብለን ስንጠይቅ የምናገኘው መልስ እንደሆነ ተረድተናል፡፡ ትልም “ታሪክ” ከተሰኘው የልቦለድ አላባ ጋር የሚለያየው፣ ታሪክ በጊዜ ቅደም ተከተል የተፈጸሙ ሁነቶች ትረካ ሲሆን፣ ትልም ግን የተከናወኑ ሁነቶች ትረካ ብቻ ሳይሆን ሁነቶቹ እንዲፈጸሙ ያስገደዱ ምክንያቶችንም ጭምር የሚይዝ በመሆኑ እንደሆነ አይተናል፡፡

ከዚህ በተጨማሪ፣ ስለ ቃላት ፍች ባነሳንባቸው ክፍሎች የቃላት ፍች እንደገቡበት አውድ እንደሚለያይ፣ አውዳዊና መዝገበቃላዊ እማሬያዊና ፍካሬያዊ ፍች በመስጠትና በዓረፍተነገር ውስጥ በማስገባት ከማየታችንም በላይ፣ የተነወሩ፣ ዘዬ-መጥና የአራዳ ቃላትን ለይተን በተገቢው ቃላት ተክተናል፡፡ በሌላ በኩል፣ ልቦለዶች አንብበንና አድምጠን መልሰን መተረክ ችለናል፡፡ ካነበብናቸው ልቦለዶችም፣ ትልምና ግጭትን መዝዘን በማውጣት አሳይተናል፡፡ በተመሳሳይ መንገድ ንግግርን አድምጠን አስፈላጊና የማያስፈልጉ ሀሣቦችን መለየት ችለናል፡፡ የአንቀጽ ማስፋፊያ ዘዴዎችን በከለስንበት ክፍል ደግሞ፣ ዋና ዋና የማስፋፊያ ስልቶችን አንስተን በተለያዩ ርዕሰጉዳዮች ላይ ያተኮሩ አንቀጾችን አስፋፍተናል፡፡ በዓረፍተነገር ውስጥ የሚገኙ ቃላትንም በቃል ክፍሎቻቸው መመደብ ችለናል፡፡ በመጨረሻም፣ ስለልቦለድ ዘዴዎች ባነሳንበት ክፍል፣ ዋና ዋና የሚባሉት የልቦለድ ትረካ ዘዴዎች ገለጻ፣ ምልልስ፣ ንግርና ትረካ መሆናቸውን በመረዳት፣ ለዘዴዎቹ ማሳያነት ካነበብናቸው ልቦለዶች ውስጥ ትረካዎችን ቀንጭበን በማውጣት አብራርተናል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች

1. አንድ አጭር ልቦለድ በማንበብ የልቦለዱን ታሪክና ትልም በማውጣት፣ ትልም ከታሪክ የሚለይባቸውን ነጥቦች ከልቦለዱ እያጣቀሳችሁ አብራሩ፡፡
2. በልቦለድ ትልምና ግጭት መካከል ያለውን ትስስሮሽ በምሳሌ አስደግፋችሁ ግለጹ፡፡
3. በድርሰት ውስጥ የልቦለድ ዘዬዎችን ሚና ካነበባችሁት ልቦለድ ምሳሌዎችን በመምዘዝ አስረዱ፡፡

© MoE, FDRE Not to be reproduced

© MoE, FDRE Not to be reproduced

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ አራት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ሰንጠረዥ ቀርቧል። በዚሁ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ (√)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ ሙሉ ለሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(X) ምልክት በማድረግ ሰንጠረዡን አሟሉ።

ተራ ቁ.	የማመሳከሪያ ነጥቦች	(√)	(?)	(X)
1	ስለልቦለድ ያነበብኩትን ተረድቻለሁ።			
2	ለቃላት አውዳዊና መዝገበ ቃላዊ ፍች እንዲሁም ተመሳሳይና ተቃራኒ መስጠት ችያለሁ።			
3	ለቃላት እማሬያዊና ፍካሬያዊ ፍች ሰጥቻለሁ።			
4	በዓረፍተነገር ውስጥ ያሉ ቃላት በየትኛው የቃል ክፍል እንደሚመደቡ መግለጽ ችያለሁ።			
5	ያዳመጥኩትን ልቦለድ መልሼ ተርኬያለሁ።			
6	በማዳመጥና በማንበብ ያገኘኋቸውን ሃሳቦች አስፈላጊና አላስፈላጊ በማለት መድቤያለሁ።			
7	የተነወሩ ዘዬ-መጥና የአራዳ ቃላትን ከጽሑፍ ውስጥ ለይቼ በማውጣት በተገቢ ቃላት ተክቻለሁ።			
8	ከመረጃ ምንጮች ሃሳቦች መሰብሰብና ማጠናቀር ችያለሁ።			
9	በአንቀጽ ማስፋፊያ ስልቶች ተጠቅሜ አንቀጽ አስፋፍቻለሁ።			
10	ከልቦለድ ውስጥ የልቦለድ አላባዊያንን በተለይም ግጭቱንና ትልሙን ለይቼ ጠቁሜያለሁ።			
11	ከልቦለድ ጽሑፍ ውስጥ የልቦለድ ማቅረቢያ ዘዴዎችን /ቴክኒኮችን/ ለይቼ አውጥቻለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በሰንጠረዡ የ (?) እና የ(X) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትረዷቸው ድረስ፣ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።